

УДК 37.015.31.091.313

РОМАН ПАВЛЮК
(Полтава)

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Розглянуто питання аналізу професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи з метою формування креативності його особистості. Акцентовано увагу на використанні інтерактивних технологій як провідного засобу формування креативності педагога.

Ключові слова: креативність, професійна підготовка, майбутній учитель, інтерактивні технології навчання.

Нові вимоги, що висуває держава до підготовки спеціалістів у різних галузях, зумовлюють пошук таких технологій навчання, які б відповідали світовому стандарту освіти, забезпечували підготовку майбутніх поколінь на високому професійному рівні. Усе це, у свою чергу, спонукає педагогічні вищі навчальні заклади до переосмислення та перебудови всього змісту навчання, побудови його на гуманістичній основі, суб'єкт-суб'єктних відносинах та створенні умов для стимулювання творчого потенціалу вчителя. З цією метою у практику підготовки фахівців широко впроваджуються сучасні мистецькі та інтерактивні технології, що спонукають до активізації творчого потенціалу, креативності.

Ми вбачаємо значний потенціал у формуванні креативності майбутнього педагога, оскільки це зумовлюється новими завданнями, що поставлені перед системою освіти країни: формування активної, діяльної, творчої, конкурентноспроможної особистості. Розв'язати це завдання в рамках старої організаційно-методичної інфор-

мативної системи неможливо. Одним із інноваційних підходів, здатних формувати активну, творчу, самодостатню особистість, є інтерактивне навчання, яке реально забезпечує перехід від педагогіки знаннєвої до розвивальної, до опанування студентами вмій і навичок, саморозвитку особистості, стимулювання та розвитку їх креативного, творчого потенціалу.

Запорукою формування креативності майбутніх учителів початкових класів є наукові праці вчених, які розробили загальну методологію досліджень, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховного процесу вищого навчального закладу – Ю. Бабанський, В. Безпалько, І. Богданова, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Лещенко, Н. Тализіна, Р. Хмелюк, М. Ярмаченко.

Проблема творчості в її загальнофілософській постановці знаходить своє відображення у працях Г. Батищева, В. Босенка, Н. Грищенко, Г. Давидової, Л. Злотіної, В. Іванової, П. Крамара, В. Межуєва, Б. Новикова та ін.

Питання дослідження ефективних шляхів і методів професійного становлення вчителя розглядається у працях О. Абдуліної, Ю. Бабанського, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Н. Кічук, Н. Кузьміної, І. Підласого, С. Сисоєвої, Р. Скульського, В. Сластьоніна, Л.Хомич.

Ученими доведено, що найкраще професійні вміння студентів розвиваються під час використання інноваційних методів навчання – інтерактивних технологій. Якщо цю технологію запропонувати для вищого навчального закладу (ВНЗ), то інтерактивна технологія ВНЗ – це така організація навчального процесу, де студенти вдаються до співробітництва (кооперації), тобто спільної діяльності з досягнення загальних цілей. Спільні зусилля приводять до того, що всі члени групи прагнуть до взаємної вигоди. Це загальне визначення, бо останнім часом інтерактивне навчання розширило свої рамки, адже вчені відносять до нього й інші інноваційні технології. Так, О.Пометун і Л. Пироженко зробили умовну робочу класифікацію за формами навчання (моделями), у яких реалізовано інтерактивні технології: технології кооперативного навчання; технології колективно-групового навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань [3].

Узагалі, інтерактивне («inter» – взаємний, «act» – діяти) навчання – це спеціальна форма діяльності, діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія викладача і студента. За умов інтерактивного навчання освітній процес організовано так, що практично всі студенти залучаються до процесу пізнання, при цьому кожен робить свій індивідуальний внесок у загальну справу. Обмін знаннями, ідеями, думками відбувається в доброзичливій атмосфері, в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії [3, с. 160].

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, основними напрямками оновлення змісту вищої освіти є: особистісна орієнтація системи освіти, пріоритет загальнолюдських і національних цінностей, забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики [4]. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки є характерною тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу, його наближення до реального процесу спілкування. Така позиція нас цікавить передусім тому, що ми ставимо перед собою мету, що полягає в теоретико-методологічному аналізі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі, стимулювання їх креативного потенціалу засобами використання сучасних інтерактивних технологій навчання.

Сучасні методики навчання іноземної мови побудовані на комунікативній основі, оскільки це дає змогу розвивати вербальні здібності майбутніх педагогів як у навчальній діяльності, так і в повсякденному житті. У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно всі вправи і завдання мають бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором і реакцією (information gap, choice, feedback). Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку майбутні педагоги оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, читанням, говорінням, письмом) на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Для досягнення комунікативної компетенції викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу в навчальних закладах.

Інтерактивний метод дає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування. Категорію «інтерактивне навчання» можна визначити як: а) взаємодію вчителя й учня у процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного з учасників навчального процесу.

Можемо стверджувати, що використання інтерактивних технологій у навчально-виховній діяльності початкової школи з іноземної мови та професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів позитивно сприяє досягненню загальної мети педагогіки – формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Разом із тим, стимулювання творчого потенціалу і розвиток креативних потенцій особистості в контексті використання інтерактивних технологій стимулює нас до детального аналізу поняття креативності та його місця і ролі у навчально-виховній діяльності вищої школи.

Аналіз поняття творчої діяльності педагога не можливий без акцентування на ролі людських здібностей та їх впливу на рівень розвитку креативності особистості, оскільки в їх основі лежить неабияке значення у трактуванні даної дефініції.

Зазначимо, що багато дослідників зводять проблему людських здібностей до проблеми творчої особистості: не існує особливих творчих здібностей, а є особистість, яка володіє певною мотивацією та рисами. Справді, якщо інтелектуальна обдарованість безпосередньо не впливає на творчі успіхи людини, якщо в ході розвитку креативності формування певної мотивації та особистісних рис передують творчим проявам, то можна зробити висновок про існування певного типу особистості – «людини творчої» [2, с. 174].

Знаннями про особливості творчої особистості педагога зобов'язані не стільки своїм зусиллям, скільки роботі літературознавців, істориків науки та культури, мистецтвознавців, які тим чи іншим чином торкалися проблеми творчої особистості, бо немає творіння без творця.

Творчість – це вихід за межі заданого. Це лише негативне визначення творчості, але перше, що кидається в очі, – подібність поведінки творчої особистості та людини з психічними порушеннями. Поведінка і одного, й іншого відхиляється від стереотипної, загальноприйнятої.

Такі твердження підтримують не всі дослідники психології та педагогіки творчості. У нашому науковому дослідженні нас, насамперед, цікавлять питання стимулювання креативного потенціалу майбутніх педагогів, розвитку їх творчого потенціалу на засадах сучасної парадигми навчання і виховання – гуманістичної спрямованості всього процесу професійного становлення вчителя.

Нові парадигмальні пошуки у вихованні підростаючих поколінь є запорукою виходу з кризи і своєрідними інвестиціями в майбутнє країни. Невизнання цього призводить до поглиблення соціально-педагогічних суперечностей. Вітчизняний науковець Алла Бойко зазначає, що в умовах подальшої розбудови державності реальною теоретико-методологічною основою оновленої парадигми є: людина, її культура, ціннісні уявлення; виховання як особистісно-соціальне явище; ідеологія незалежної України, зорієнтована на національно-культурні і загальнолюдські цінності, добробут і щастя кожного громадянина. Важливого значення набуває усвідомлення гармонії між досягненням особистістю індивідуальної свободи, щастя і її соціальною відповідальністю [1, с. 85].

До завдань оновленої парадигми вчена відносить: 1) інтегрування людинознавчих наук і зусиль усіх суб'єктів із метою особистісно-соціального виховання і самовиховання впродовж життя; 2) озброєння учня на основі гуманітарних досягнень знаннями закономірностей і принципів становлення його як особистості у процесі особистісно орієнтованої взаємодії; 3) обґрунтування структури і змісту культурно-педагогічного соціально-виховного простору з метою організації системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, саморозвитку школярів, їхнього вільного самовизначення і самореалізації; 4) залучення особистості до засвоєння національних і загальнолюдських цінностей; 5) надання оптимальної педагогічної допомоги, консультацій, рекомендацій, підтримки і захисту у процесі формування дитини.

У зв'язку з проблематикою нашого дослідження, ми вбачаємо неабиякий зміст зазначених вище принципів у обґрунтуванні важливості використання інтерактивних технологій навчання як засобу формування креативності майбутнього вчителя початкових класів.

Поняття «креативність» у контексті психолого-педагогічного знання набуло значення тільки на початку 50-х років минулого століття. Власне, концепція креативності як універсальної пізнавальної творчої здатності особистості стала популярною після виходу у світ робіт американського психолога Дж. Гілфорда. Основою даної концепції є його кубоподібна модель структури інтелекту: матеріал – операції – результати – SOI (structure of the intellect).

Дж. Гілфорд наголосив на принципових відмінностях між двома типами операцій мислення: конвергенцією і дивергенцією. Конвергентне мислення (сходження)

актуалізується в тому випадку, коли людині, яка вирішує задачу, потрібно на основі великої кількості умов знайти єдине правильне рішення. Конкретних рішень може бути і декілька, але ця кількість завжди обмежена. У такий спосіб Дж. Гілфорд ототожнив здатність до конвергентного мислення з тестовим інтелектом, тобто з інтелектом, який вимірюється високошвидкісними тестами IQ. Дивергентне мислення визначається ним як «тип мислення, яке відбувається у різних напрямках» [5]. Такий тип мислення допускає варіювання шляхів рішення проблеми, призводить до неочікуваних рішень та результатів.

Учений виділив чотири основних параметри креативності: 1) оригінальність – здатність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді; 2) семантична гнучкість – здатність виявити основну особливість об'єкта і запропонувати новий спосіб його застосування; 3) образна адаптивна гнучкість – здатність змінити форму стимулу так, щоб побачити в ньому нові характеристики та можливості його використання; 4) семантична миттєва гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованих обставинах [2, с. 186].

На основі цих теоретичних положень Дж. Гілфорд і його співробітники розробили тести програми визначення здібностей (ARP), які переважно тестують дивергентну продуктивність. У подальшому дослідження Дж. Гілфорда продовжив Е. Торранс. Він розробив свої власні тести для дослідження розвитку творчих здібностей дітей у ході навчально-методичної роботи. Зазначимо, що вчені протягом тривалого часу висували перед собою гіпотезу про позитивний вплив навколишнього середовища на формування креативності. Відповідно до цього розвиток креативності проходить як мінімум дві фази:

1) розвиток «первинної» креативності як загальної творчої здібності, неспеціалізованої по відношенню до визначеної галузі людської життєдіяльності. За даними багатьох дослідників, сенситивний період для цього етапу настає в 3-5 років. У цей час наслідування дорослої людини як креативного зразка, можливо, є основним механізмом формування креативності. Також можливо, що креативність на деякий період переходить у латентний стан (феномен «дитячої творчості»).

2) підлітковий та юнацький вік (за визначенням Торранса – від 13 до 20 років). У цей час в основі «загальної» креативності формується «спеціалізована» креативність: здатність до творчості, пов'язана з певною галуззю людської діяльності, як її «зворотний бік», доповнення й альтернатива. На цьому етапі значущу роль відіграє професійний зразок, підтримка родини та однолітків. Головне, що підрастаюча особистість визначає для себе «ідеальний зразок» творця, якого вона прагне наслідувати (навіть до ототожнення).

Щоб креативність сформувалась як глибинна (особистісна), а не тільки поведінкова (ситуативна) здатність, формування має проходити за умови впливу середовища. Різноманітні методики формування креативності, які передбачають локальний вплив (наприклад, різноманітні збірки нестандартних творчих задач), здебільшого стимулюють суб'єкта до засвоєння, до деякої технології вирішення. Вони несуть у собі недосконалість, через що досліджувані певним способом адаптуються до вимог експериментатора і демонструють спосіб вирішення, який вимагається. У цьому випадку креативність є чисто ситуативною характеристикою – реакцією на зовнішні по відношенню до суб'єкта вимоги і залучені ззовні проблеми. Така креативна поведінка має недостатню мотиваційну базу [2, с. 221].

Такі твердження стимулюють нас до висновку, що процес формування креативності складається з багатьох етапів і супроводжується оволодінням соціально значущою діяльністю шляхом наслідування. Умовою переходу від наслідування до самостійної творчості є особистісна інтенсифікація зі зразком творчої поведінки.

Окрім того, процес формування креативності майбутнього вчителя початкових класів має супроводжуватися використанням сучасних педагогічних технологій та базуватися на гуманістичній основі. Така форма навчально-виховної діяльності підготовки майбутнього педагога може бути здійснена на основі використання інтерактивних технологій навчання. За такої умови вчитель набуде необхідного йому арсеналу знань, умінь і навичок для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бойко А. М.* Виховання людини : нове і вічне / А. М. Бойко. – Полтава: Техсервіс, 2006. – 568 с.
2. *Дружинин В. Н.* Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2007. – 368 с.
3. *Єрмоленко С. І.* Інтерактивні технології у ВНЗ / С. І. Єрмоленко // (Матеріали I Міжнародної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу»). – Том 2. – Мелітополь, 2005. – С. 160–161.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
5. Guilford J. P. The nature of human intelligence. – N.–Y.: McGraw Hill, 1962.

Роман Павлюк

ФОРМИРОВАНИЕ КРЕАТИВНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА СРЕДСТВАМИ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ

Рассмотрены вопросы анализа профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы с целью формирования креативности его личности. Акцентировано внимание на использовании интерактивных технологий как ведущего средства формирования креативности педагога.

Ключевые слова: креативность, профессиональная подготовка, будущий учитель, интерактивные технологии обучения.

Roman Pavlyuk

FORMING OF CREATIVITY OF THE FUTURE TEACHER BY FACILITIES OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES OF EDUCATION

The questions of methodological and theoretical analysis of professional training of future teacher of primary school are examined on the basis of forming of personal creativity. Attention is paid to the usage of interactive technologies as facility of forming of teacher's creativity.

Keywords: creativity, professional training, future teacher, interactive technologies of education.

Одержано 27.10.2009, рекомендовано до друку 26.11.2009 р.